

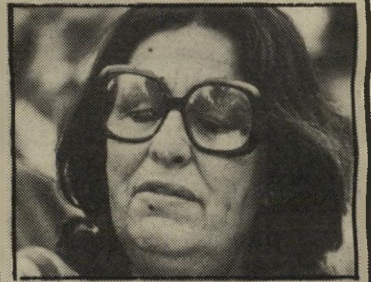
נודית גרץ

חושך על פני תהום

בעורקי הפלדה של הלבאי, בהם טבוע חותמו של המגן-דוד, זורמת עוצמה רוחנית רבה יותר מאשר בעורקיהם של אלה המ" להגים כנגד כוחניזם ומלעיגים כנגד הביטחוניזם.

באותה אהבה ובאותה הת- רפקות, בה ראיתי את אבי חובק וחונק ספר תורה - שממנו כך האמין כל חייו, חיותו של העם הזה - כך חנכו לעינינו את הלבאי - חיבקו, אהבו והתרפקו עליו באותו ערב חולמינו מתכנני ובוננו.

(מתוך מאמר של גאולה כהן, "לאן אתה טס, מר פרס?" ידיעות אחרונות, 25.7.86)

גאולה כהן: חיבוק הלבאי

השאלה הניצחית שבה ועולה: מדוע אין אנשי רוח וסיפורות בימין הפוליטי שלנו. יוסף נרבה וכך הבנתי מתשבותו של משה דוד כמעריב, (1.8.86) מאשים בכך, שוב, כרגיל, את שילטון השמאל על מוסדות וקרנות סיפורתיים. זו בהחלט תשובה לגי- טימית: רוח המסוגלת להמריא רק באמצעות תקציב שמן מעידה הרי בעצמה על אופיה ומהותה. דן מירון, כמסה שלו באיגרא נותן תשובה אחרת: הוא מראה כיצד רחה הימין את אנשיהרוח משום שבדיאלוג הפר- פוליטי שלו עם ההמון הם יכלו רק להפריע.

כאן, אצל גאולה כהן, בקטע הי מצוטט לעיל, ישנה תשובה שלישית, והיא נאמרת ישירות, ללא כחל ושרק: אם "העוצמה הרוחנית" זורמת "בעור- קי הפלדה" של הלבאי, אין לה שום אפשרות לזרום במקומות שבהם טיבוק היה לה לזרום, היא יותר מרי עטויקה בייצור פצצות.

ובאופן כללי יותר, מאיפה יצמח בקרקע הצחיחה הזאת איש-רוח? הרי רבגע שהתחלת החליף את המטרות הרוחניות באמצעים שנועדו רק להגן עליהן, התחלת לרדת לתוך בור שבו לא רק הרוח אורבת, גם הצלם אורב, אם התורה, הרנית או החילונות, הוחלפה בארץ שבה אמורים היינו לעבור אותה ולשמור עליה, גם הארץ לא נותרה מטרה אחרונה, והיא נפרטת לכמויות של קילומטרים ודונאמים. ואם כך, מדוע להיעצר כאן, מדוע לא להאמין לאלוהים את המטוס שנועד לשמור עליה? ובעצם, מדוע לסיים במטוס? הרי הפצצה המוטלת מהמטוס חשוכה מהמטוס עצמו שחשוב מהר שטחים שחשובים מהארץ שחשוכה מהתורה. וזה סוד כל התורה כולה. במקום שבו הפצצה החליפה את אלוהים הרי לא רק המשכיל יידום, גם אלוהים יעזוב אותו ורש-חירש, ומה שיישאר הוא רק חושך על פני תהום ורוח גאולה כהן מרחפת על המים השחורים.

ממזר שעשועים

ילדי השעשועים
משמר
עם עובד, 223 ע'

"למה ממזר?"

— כך מכנה אותו המספר, אולי לרמוז, שה ספר ברכילאים וערמומי ונולד בחטא.

"איזה חטא?"

— יש לנו כאן בן עם שלושה אבות: אהרון יהלום עורך ו/או מחבר ספר שבו הוא אחד משלושת הגיבורים, עשרים שנה לאחר התאונה שבה איבד רגל ואת חבריו. הספר כתוב לפי רשימותיהם ורשימותיו...

"איזה רשימות?"

— גם יהלום, גם רג' וגם צ'טה רצה, ניסו, כל אחד בזמנו, ליצור סיפורות — וגלשו לפירסור מאות ו/או יחסי-ציבור — וחלמו לחזור... בגיד- תם בסיפורת היא החטא.

"מה הם רצו לכתוב?"

— יהלום כתב במטוס היהורים על כוחה וקוצר ידה הם סיפורות שבין ריווח לבין חווייה ואשלייה. לאחר שובו ממסע הרצאות בארצות- הברית הוא מורה לא-מוסמך כמוסר לילדי עוני בשכונת יוקרה. מתחוללת שם מילחמה בין הפיזיחיים ואנשי השכונה. יהלום מתאהב בדליה — אשתו של רג' — ומתוך תשוקתו מרמיין לעצמו את חייהם — זאת חטיבה בסיפור.

"ווראי חושב בעיקר על דליה?"

— להיפך. משום מה בעיקר על רג', ואפילו על מה שרג' חושב, שבנו חושב, כשהילדים מתעללים בו. וכך יהלום מחבר סיפור על רג', ואילו רג' מאוהב ברוחמה, שצ'טה חושק בה, ומתוך קינאה — רג' מחבר עליו סיפור: כיצד עשר שנים קודם לכן, כשעדיין היה שמו הושע פיינגנבוים, היה מעורב בהתאבדותה של אישה.

"אם כן, להשלמת התבנית, חסר רק שצ'טה יחבר סיפור על יהלום?"

— אכן, הוא עושה זאת. מתוך תרעומת עליו, על כי הוא טוען שהוא מכיר את ארצות-הברית, ומתוך קינאה, שרוחמה קשורה בו! הוא מרמיין לעצמו את סיפור מסע הרצאותיו של אהרון...

"זה נשמע כמו עלייה מאולצת ומבולבלת!"

— היא אפיווית ואכספר-מינטאלית. ומשכנעת מבחינה פסיכולוגית?"

"אולי לא, אבל מסיפור הווי בעל מגמה סאטירית אין לדרוש שיהיה פסיכולוגי."

"ואתה טוען שהו סיפור הווי?"

— יש כאן ארבע או חמש חטיבות הווי עיקריות, ובתוך כל אחת יש כמה אפיוויות: שכונת היוקרה שבצפון תל-אביב, ובה מוסד העבריינים עם ילדי הדרום; והזי הפירסומאים; וסיפור התאבדותה של ציפורה, שמתאר הווי של בית-דירות בתחילת שנות החמישים, והווי של הרצאותיו של יהלום, שמפגיש אותו ואתנו עם יהדות ארצות-הברית, והטיבת פארסה סאטירית- אבסורדית לסיסום, שניתן גם לשייך לעולם הפירסומאים, אך מטוב לראותה לעצמה.

"והאפיוויות?"

— א' אפשר למנות את כולן; אפשר רק להרגים: למשל, סיפור הנגה, שחשדו בו שרצח את ארבעת חברי-הלאוהל וניצל מעונש מוות בגלל החום הנורא שהאריך את המשפט, ונשלח הביתה באוניה המוערת להיות מוטבעת — מה שנהפך לו למסע-ידע עם עשרים אהובות. או סיפורו של גלי היוצאת לקטוף כלניות, כשמודיעים לאביה — רג' — שהיא נאנסה ונרצחה, או סיפור האפרוחים שאפרוני קונה בכוכו, מגרל, ושוטח בסוף מרוב כעס...

"והמערכים טיבעיים?"

— מלאכותיים בתכלית, כמופגן. הלא כסיפור האפיוויה העלילה הכללית" משמשת רק מיסגרת-אמתלה לאפיוויות.

"אם כן, כמה כוחו של הסיפור?"

— לדעתי, בהווי, כבירוף של מהימנות וביקורת.

"איזו ביקורת?"

— אי-אפשר למנות את הכל; למשל על היש- ראלי המכוּר כפי שהוא מתגלה ברמיזותיהם של הפירסומאים המנסים לחקות את אורח-החיים האמריקאי. המעניין הוא, שמתקבל רושם, שהי מחבר עצמו קרוב לאופי זה, ויחסו אליו דו-ערכי. כמו שביאליק שנא את אריה בעל גוף וקיאנו בו, כך הפירסומאים של שמיר, יש להם רגעים של חשבוני-נפש, של רצון לחזור לעצמם ולציציותיות, ועם זאת יש בהם הרבה ייצריות גסה ואלימה.

"למה הוכרת את ביאליק?"

— מפני שיש כאן זיקה משעשעת; רג'י,

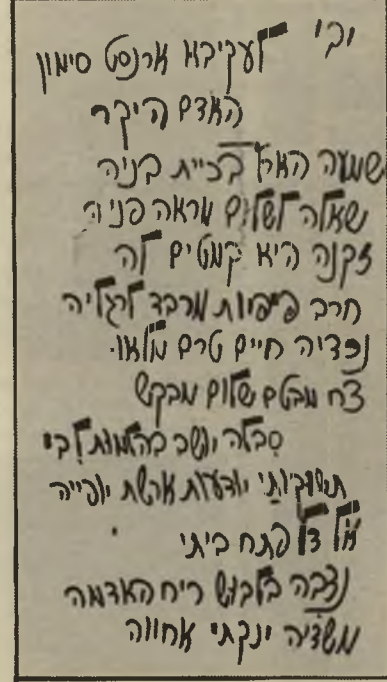
שפוטר בגלל רבכנותו של צ'טה, רוצה לחזור לכתיבה — בשביל תיאטרון "קלעים", הממוקם בפאסאז' מושתן ברחוב רינגובי, "קלעים" הכין את המחזה "בהמות" — מאת און האבסורד הצרפתי לופסקו והזמין את המחבר לבכורה. אך פתאום קיבל המייסד-במאי-גאון בובי עצירות קשה כל כך, שאם לא ייתן לה פרוקן בנפיה, מה שנקרא נוד — יצטרכו לנתח, לבטל את הבכורה, לאבד את האשראי, לפשוט את הרגל... וברגע האחרון — באה הישועה:

"מה זה קשור לביאליק?"

— עמיתי אבנר הולצמן כבר היפנה תשומת- לב לכך, שמשם שמיר כתב ביקורת על המהדרה המדעית של שירי ביאליק, שבה השיר הראשון "תענית ציבור לעצירת הצדיק" — עוסק באותו נושא, וגם שם ניפתחו הצינורות והיתה הישועה.

"ויש עוד זיקות למשוררים?"

— יש, למשל לשלונסקי, שכנינו, "הפטרון" וזכה כאן לתיאור לא-מחמיא, אבל רכות מהביר-

קוחיו מצוטטות. כך "הפטרון" אומר על לופסקו, שהוא מחזאי שדרר עגב במיטה חטופה הוא זנב לעריות.

"ואיך בדרך כלל הלשון?"

— מעורבת: שלושת הגיבורים המספרים ומספרים מנסים לחקות את "הפטרון" בהברקות. אמריקה, עמיריקא, בגיל מוזיקעשרה, המפזלה והמפוצלה, אחד שרטופש מצה עוד לוגמית תה, איש בשם ראלל מרולרל, וגרינברג גרינברג (אורי צבי) את ויטמן, (המשורר האמריקאי), ועוד שלל התחכמויות: מצא מין את מינו — הומואים ולסביות, משורר אוכל פולקה מדגים את הסיפורת העברית על כרעי תרנגולת, ומשוררת גיולה (מטר שמונים), ויש גם שפע של וולגאריומים: הרבה מילים נבות שלוש אותיות, במשמעותן המילולית והמטאפורית; לסירוגין.

"למשל?"

— צ'טה טוען (מתוך אמונה כנה וגם כדי להרשים ולאיים) שאמריקה מרקיעה שחקים, עם קומות-מרתף לאי-ספור, ושם מציעים לנו — לאמנות ישראל — "קומה זין בתחת".

"ומה דברך חושי-המישוש?"

— יש גם זה. אהרילה, לאחר נסיעה-במונית עם אמריקאית שבאה להרצאתו, ממשש את "השוכני-נרצוזה" שלה, והולך הביתה לרחוץ את "הכוחו שניטמא".

"ומה יוצר את אחרות הספר בתוך החטיבות והאפיוויות?"

— ראשית, המיסגרת, זו של שלושת החברים השונאים, שכל אחד מכשיל את חברו ומרמיין את סיפורו ומסוכך איתו בקשרי אהבה לאישה אחת, ורצה ורצה לכתוב, ולהתעשר, ובוחל בדרך החיים האמריקאית ונמנש אליה. שנית — החטיבות והאפיוויות נכנסות זו לתוך זו לסירוגין וגם "תומכות" זו בזו; שלישית, יש קשר נושאי — היבטים שונים על, ההווייה הישראלית; ויש נעימה כללית סאטירית, אבל סאטירה שאינה נקיה מהזדהות, לפחות חלקית.

"איך אתה יודע?"

—

— אינני יודע. תחושה. אבל שוב ושוב מופיעים קווי אופי שנתגלו במקצת ב-גיבור השמירי של רומנים אחרים, למרות שכאן ההוויי שונה בתכלית.

"ויש גם רביעיית?"

— ויותר: יש מערכת מסוככת של אנאלוגיות, של חזויות שמתבררות או מתקיימות חלקית, וכן הסיגנון — בצירוף של סיפורות והזמנות דיבורית — מאחד.

"ויש רברים שלא הבנת?"

— למשל, צ'טה מכחיש שגר בבית הדיירות, שבו רג' מתאר אותו, ורג' מכחיש שהוא גר בשכונת היוקרה, עם דליה וגלי ודורי; ואהרון מכחיש שהיה בארצות-הברית באותן ערים שבהן פגשנו אותו בסיפור. מדוע הם מכחישים? ותמונת הסיסום?"

— יוצאת כולה מזה שכובי שיחרר סוף-סוף את הנפיה המבוקשת: לכן קיימו את החזרה הכללית; כך גילו שלופסקו איננו, לכן קיבל גוימן התקף-לב (כי הוא ידע איפה ועם מי לופסקו), לכן שולחים את צ'טה במוסטאנג להביא את אישג אל גוימן ואת לופסקו לחזרה... וכשרג' וצ'טה מצטרפים לנסיעה...

"ושלשתם דוהרים לאבדון — זה לא סימלי?"

— ודאי, זה היפוך הסיסום של הנפשות המתות של גוגול. שם הטרויקה הדוהרת מסמלת את רוסיה היוצאת לקראת עתידה.

"איך אתה יודע — קובע — שזה היפוך?"

— כוונתי למה שמכנים אסוסיאציה מעשירה. אינה הכרחית, אך היא מותרת.

"וזה ספר יפה?"

— זה עניין של טעם. יש חלקים יותר משעשעים ופחות משעשעים, יש כמה קטעים נוגעים ללב וכמה מאולצים ומלורדאמיים, יש מעוררים מחשבה ותחושת — נכון; איך הוא ידע?"

— יש מעוררים התנגדות ותחושת: זה לא לטעמי כאמור — הספר ברכילאי, ממזר-שעשועים.

ראובן קריין

תרבות

מוספים סיפורתיים

במאמר ארוך, קומפולסיבי, בעל אופי מובהק של חיטול חשבונות, המתפרסם בדבר תחת הכר תרת "מלים צפודות בסימן שאלה (הערות למקרא בחוברת 18 של כתב העת סימן קריאה)", נחשף אמנון נבות היחשפות פאתולוגיות, כמי שלקה בהתיססונם מנחם פרי". וכמי שהשם סימן קרי- אה — הנזכר בגוף המאמר כ-45) פעם — מפעיל במוחו רפלקס בתדירות של אידיאה- פיקס, והוא אף מתגלה כחיה פצועה הרולקת אחרי הצייר שירה כה.

כזכור, ברשימה בהעיר, אשר התפרסמה לפני חודשים אחרים, פגע בו מנחם פרי — בתגובה להתגררות חזרות ושנות — פגיעה אכזרית, ואף חשף תה, איש בשם ראלל מרולרל, וגרינברג גרינברג (אורי צבי) את ויטמן, (המשורר האמריקאי), ועוד שלל התחכמויות: מצא מין את מינו — הומואים ולסביות, משורר אוכל פולקה מדגים את הסיפורת העברית על כרעי תרנגולת, ומשוררת גיולה (מטר שמונים), ויש גם שפע של וולגאריומים: הרבה מילים נבות שלוש אותיות, במשמעותן המילולית והמטאפורית; לסירוגין.

למשל? — צ'טה טוען (מתוך אמונה כנה וגם כדי להרשים ולאיים) שאמריקה מרקיעה שחקים, עם קומות-מרתף לאי-ספור, ושם מציעים לנו — לאמנות ישראל — "קומה זין בתחת".

ומה דברך חושי-המישוש? — יש גם זה. אהרילה, לאחר נסיעה-במונית עם אמריקאית שבאה להרצאתו, ממשש את "השוכני-נרצוזה" שלה, והולך הביתה לרחוץ את "הכוחו שניטמא".

ומה יוצר את אחרות הספר בתוך החטיבות והאפיוויות? — ראשית, המיסגרת, זו של שלושת החברים השונאים, שכל אחד מכשיל את חברו ומרמיין את סיפורו ומסוכך איתו בקשרי אהבה לאישה אחת, ורצה ורצה לכתוב, ולהתעשר, ובוחל בדרך החיים האמריקאית ונמנש אליה. שנית — החטיבות והאפיוויות נכנסות זו לתוך זו לסירוגין וגם "תומכות" זו בזו; שלישית, יש קשר נושאי — היבטים שונים על, ההווייה הישראלית; ויש נעימה כללית סאטירית, אבל סאטירה שאינה נקיה מהזדהות, לפחות חלקית.

איך אתה יודע? —